ePublishing

Journal of Research in Education and Training

Vol 3 (2004)

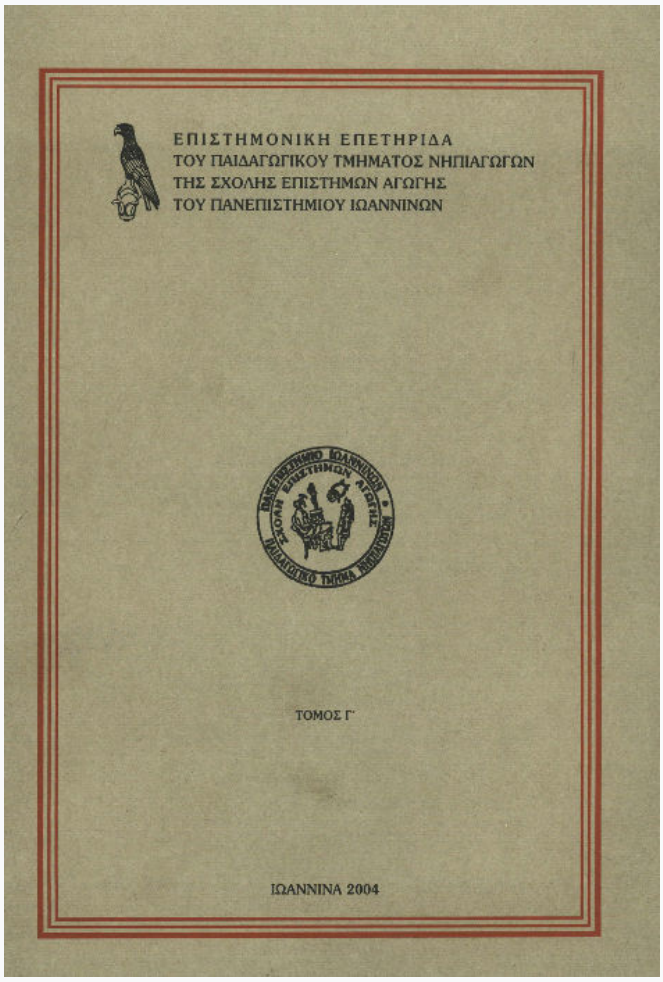

Adolescents' individual differences in relation to their reported acrion control

Γεωργία Παπαντωνίου

doi: 10.12681/jret.969

Copyright © 2004, Γεωργία Παπαντωνίου

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

To cite this article:

Παπαντωνίου Γ. (2015). Adolescents' individual differences in relation to their reported acrion control. *Journal of Research in Education and Training*, *3*, 111–125. https://doi.org/10.12681/jret.969

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 23/01/2026 03:34:59

ΓΕΩΡΓΙΑ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΦΗΒΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΟ ΕΛΕΓΧΟ ΤΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΤΟΥΣ

Περίληψη: Στόχος της έρευνας ήταν να διακριβώσει το βαθμό στον οποίο παράγοντες όπως η ηλικία, το φύλο και το Κ.ΟΙ.Ε. διαφοροποιούν τις αναφορές του ελέγχου της δράσης κατά τη διάρκεια της εφηβείας. Στην έρευνα συμμετείχαν 390 μαθητές και φοιτητές, και των δύο φύλων, ηλικίας 11, 13, 15, 17 και 22 ετών, οι οποίοι προέρχονταν από υψηλό-αστικό καὶ μέσο-αστικό κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν στην Κλίμακα Ελέγχου της Δράσης, ACS-90 (Kuhl, 1994b) η οποία ήταν οργανωμένη σε τρεις υποκλίμακες που μετρούσαν: α) την απεμπλοκή έπειτα από αποτυχία, β) την πρωτοβουλία κατά τη λήψη αποφάσεων, και γ) την επιμονή κατά την εκτέλεση δραστηριοτήτων. Οι επιδράσεις των παραγόντων ατομικών διαφορών στις αναφορές του προσανατολισμού προς τη δράση ελέγχθηκαν μέσα από μια σειρά αναλύσεων διακύμανσης. Η κύρια επίδραση της ηλικίας ήταν σημαντική στις αναφορές της πρωτοβουλίας και της επιμονής. Τα δύο φύλα βρέθηκαν να διαφέρουν σημαντικά ως προς την επιμονή και, οριακά, ως προς την απεμπλοκή που ανέφεραν. Τέλος, το Κ.ΟΙ.Ε. βρέθηκε να διαφοροποιεί σημαντικά μόνο τις αναφορές της επιμονής.

Λέξεις κλειδιά: Ατομικές διαφορές, Έλεγχος της δράσης, Εφηβεία.

Κατά την μεγαλύτερη διάρκεια του 20ου αιώνα το θέμα της βούλησης είχε αγνοηθεί από τις θεωρίες των κινήτρων. Το ενδιαφέρον γι' αυτήν επανήλθε στα μέσα της δεκαετίας του 1980, όταν ο Kuhl (1984) μίλησε για «κίνητρο επιλογής» και για «κίνητρο εκτελεστικό», κάνοντας έτσι μία διάκριση αντίστοιχη με εκείνη μεταξύ κινήτρων και βούλησης και ανάγοντας τα ζητήματα της ψυχολογίας της βούλησης σε ζητήματα ελέγχου της δράσης. Για την ακρίβεια, ο Kuhl (1998. Kuhl & Fuhrmann, 1998) υποστήριξε ότι η διατήρηση των στόχων του ατόμου είναι μία από τις πιο σημαντικές εκφάνσεις της βούλησης και θεώρησε ότι ο τρόπος με τον οποίο η βούληση διατηρεί ένα στόχο ενεργό είναι ο έλεγχος της δράσης (Kuhl, 1984).

Έλεγχος της δράσης

Κατά τον Kuhl (1984) ο έλεγχος της δράσης μπορεί να ασκηθεί σε τρεις φάσεις. Οι φάσεις αυτές περιγράφουν την πορεία από τη δημιουργία μιας πρόθεσης μέχρι την πραγμάτωσή της. Η πρώτη φάση είναι εκείνη που προηγείται της έναρξης της δράσης. Στη δεύτερη φάση εμπίπτουν οι διεργασίες που αφορούν την εκτέλεση μιας δραστηριότητας. Η τρίτη φάση είναι εκείνη που ακολουθεί έπειτα από την εκτέλεση μιας δραστηριότητας, η οποία μπορεί να ήταν είτε επιτυχής είτε ανεπιτυχής. Ο έλεγχος της δράσης, στις φάσεις αυτές, μπορεί να πάρει δύο μορφές: *τον προσανατολισμό προς τη δράση* και *τον προσανατολισμό προς την κατάσταση*. Οι προσανατολισμοί αυτοί αντανακλούν ατομικές διαφορές ως προς την ικανότητα διευκόλυνσης ή παρεμπόδισης, αντιστοίχως, της βουλητικής δραστηριότητας, σε καθεμία από τις τρεις παραπάνω φάσεις. Έτσι, οι δύο προσανατολισμοί του ελέγχου της δράσης εκδηλώνονται με διαφορετικό τρόπο μέσα σε κάθε φάση και από φάση σε φάση. Πραγματικά, ο Kuhl (1994b) διέκρινε τα ακόλουθα τρία συστατικά του ελέγχου της δράσης ανά φάση:

1) Τον προσανατολισμό προς τη δράση πριν από την εκτέλεση μιας δραστηριότητας. Αυτός σχετίζεται με την απόφαση για δράση, δηλαδή με *την πρωτοβουλία*, σε αντιδιαστολή προς *τη διστακτικότητα*, η οποία αντιστοιχεί στον προσανατολισμό προς την κατάσταση.

2) Τον προσανατολισμό προς τη δράση κατά την εκτέλεση μιας δραστηριότητας. Αυτός σχετίζεται με *την επιμονή*, σε αντιδιαστολή προς τον αντίστοιχο προσανατολισμό προς την κατάσταση, δηλαδή *την αστάθεια*, και

3) τον προσανατολισμό προς την δράση έπειτα από την αποτυχημένη εκτέλεση μιας δραστηριότητας. Αυτός σχετίζεται με *την απεμπλοκή* από τις σχετικές με την αποτυχία παρεισφρητικές σκέψεις, σε αντιδιαστολή προς τον αντίστοιχο προσανατολισμό προς την κατάσταση, δηλαδή *τη νοητική απορρόφηση* με την αποτυχία.

Ανάπτυξη του ελέγχου της δράσης

Σύμφωνα με τους Ρώσους ψυχολόγους, όπως ο Leontjev (1977), ο Luria (1973) και ο Vygotski (1978), η πρώιμη ανάπτυξη της βουλητικής ικανότητας στηρίζεται στην εσωτερίκευση, από μέρους του παιδιού, των συμπεριφορών ελέγχου που επιδεικνύουν εκείνοι που έχουν αρχικά την επίβλεψή του, κυρίως μέσα από τη δύναμη αυτο-ελέγχου που διαθέτει η γλώσσα. Την άποψη αυτή την υιοθέτησαν και την επεξεργάστηκαν και ορισμένοι ψυχολόγοι από τη δύση όπως οι Mischel και Mischel (1983, 1987). Αυτοί διερεύνησαν την ανάπτυξη των στρατηγικών που χρησιμοποιούν τα παιδιά για να ελέγχουν τα κίνητρά τους κατά την διάρκεια της εκτέλεσης ενός έργου και βρήκαν ότι αυτά μετακινούνται, από τα στάδιο του περισπασμού, προς τις προσανατολισμένες προς το έργο στρατηγικές, περίπου στην ηλικία των οχτώ ετών. Το εύρημα αυτό τους έκανε να υποψιάζονται μία αντίστοιχη μετακίνηση προς μία εμπειρικώς αποτελεσματική στρατηγική διατήρησης του αυτο-ελέγχου, η οποία να πραγματοποιείται στην ίδια περίπου ηλικία (Mischel & Mischel, 1983, 1987).

Ο προσανατολισμός προς την κατάσταση, ειδικότερα, φαίνεται ότι αναπτύσσεται νωρίς, κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας. Προκύπτει ως αποτέλεσμα όταν οι πρακτικές κοινωνικοποίησης που χρησιμοποιούνται από τις μητέρες χαρακτηρίζονται από μία αυξημένη συχνότητα διακοπής των δραστηριοτήτων των παιδιών. Μία άλλη εξελικτική αιτία για την προδιάθεση προς τον προσανατολισμό προς την κατάσταση είναι η επανάληψη, από μέρους των γονέων, των αποτυχιών του παιδιού να φτάσει σε ορισμένο ηθικό ή ακαδημαϊκό επίπεδο, καθώς και μία ιδιαίτερη έμφαση στη συμπεριφορική συνέπεια όπως είναι, για παράδειγμα, το κράτημα των υποσχέσεων, η έμφαση στο καθήκον και στην υπευθυνότητα και η απόδοση της ευθύνης στον εαυτό έπειτα από αποτυχία (Kuhl & Kraska, 1989). Πάντως, η ανάπτυξη του ελέγχου της δράσης (ή του αυτο-ελέγχου) είναι σκόπιμο, γενικότερα, να αποδίδεται περισσότερο στην ταύτιση του ατόμου με τις πολιτισμικές αξίες παρά στην ενδοπροβολή τους (Kuhl & Fuhrmann 1998).

Σε έρευνα της Volet (1997) έχει βρεθεί η ηλικία να σχετίζεται, σε χαμηλό βαθμό, θετικά με τον έλεγχο της δράσης. Καθώς, ωστόσο, το δείγμα της συγκεκριμένης έρευνας αποτελούνταν αποκλειστικά από πρωτοετείς φοιτητές, η ηλικιακή διάκριση ανάμεσά τους έγκειτο στο αν αυτοί ξεκίνησαν τις σπουδές τους αμέσως μετά τη φοίτησή τους στο Λύκειο ή αργότερα. Η ερευνήτρια δε θεωρεί ότι το παραπάνω εύρημα υποδηλώνει ότι οι δεύτεροι είναι περισσότερο προσανατολισμένοι προς τη δράση από ό,τι οι πρώτοι,

αλλά ότι είναι πιθανό να χρησιμοποιούν πιο αποτελεσματικά, από τους νεότερους πρωτοετείς, στρατηγικές προσανατολισμένες προς τη δράση.

Στόχος και υποθέσεις της παρούσας έρευνας

Στόχος της έρευνας αυτής ήταν η διερεύνηση του βαθμού στον οποίο παράγοντες ατομικών διαφορών, όπως η ηλικία, το φύλο και το Κ.ΟΙ.Ε. των εφήβων, διαφοροποιούν τα συστατικά του προσανατολισμού προς τη δράση (δηλαδή την απεμπλοκή, την πρωτοβουλία και την επιμονή), που αυτοί αναφέρουν.

Από τα τρία χαρακτηριστικά προσωπικότητας που συνιστούν τον έλεγχο της δράσης, κυρίως ο προσανατολισμός προς τη δράση έπειτα από αποτυχία έχει βρεθεί ότι αναπτύσσεται νωρίς κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας, δηλαδή περίπου έως και την Δ' τάξη του Δημοτικού Σχολείου (Kuhl & Kraska, 1989). Επομένως, —με βάση το πλαίσιο των ηλικιών των συμμετεχόντων στην παρούσα έρευνα, οι οποίες κυμαίνονταν από 11 έως 22 ετών— η Υπόθεση (1) δεν προέβλεπε μεταβολή της απεμπλοκής με τη πάροδο της ηλικίας, αλλά δεν απέκλειε αντίστοιχη μεταβολή της πρωτοβουλίας και της επιμονής. Επιπλέον, επειδή σε έρευνα της Volet (1997), όπου το δείγμα ήταν πρωτοετείς φοιτητές διαφορετικών ηλικιών, η ηλικία βρέθηκε να συσχετίζεται θετικά, αλλά σε χαμηλό βαθμό, με τα συστατικά του ελέγχου της δράσης, η Υπόθεση (1) προέβλεπε ότι εάν παρατηρηθούν σημαντικές μεταβολές στο βαθμό της πρωτοβουλίας ή της επιμονής, αυτές θα έχουν συντελεστεί κατά τη διάρκεια της εφηβείας, δηλαδή έως και την ηλικία των 17 χρόνων.

Καθώς δεν έχουν εντοπιστεί ανάλογα ευρήματα, το φύλο και το Κ.ΟΙ.Ε. δεν προβλεπόταν να διαφοροποιούν σημαντικά τις αναφορές των τριών συστατικών του ελέγχου της δράσης (Υποθέσεις 2 & 3).

ΜΕΘΟΔΟΣ

Συμμετέχοντες

Στην έρευνα έλαβαν μέρος συνολικά 390 άτομα. Ειδικότερα, 79 μαθητές της Ε' Δημοτικού, 77 μαθητές της Α' Γυμνασίου, 93 μαθητές της Γ' Γυμνασίου, 85 μαθητές της Β' Γενικού Λυκείου και 56 φοιτητές των Τμημάτων Ψυχολογίας και Φιλοσοφίας - Παιδαγωγικής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Η μέση ηλικία των μαθητών της Ε' Δημοτικού ήταν 11 ετών, της Α' Γυμνασίου ήταν 13 ετών, της Γ' Γυμνασίου ήταν 15 ετών, της Β' Λυκείου ήταν 17 ετών και των φοιτητών ήταν 22 ετών. Οι συμ-

μετέχοντες κάθε ηλικιακής ομάδας, εκτός αυτής των φοιτητών, προέρχονταν, με βάση το μορφωτικό επίπεδο των γονέων τους, από δύο κοινωνικο-οικονομικά επίπεδα, υψηλό-αστικό και μέσο-αστικό. Οι φοιτητές των Τμημάτων Ψυχολογίας και Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής του Α.Π.Θ., ακριβώς λόγω του μορφωτικού επιπέδου που συνεπάγεται η φοιτητική τους ιδιότητα, θεωρήθηκαν ως συμμετέχοντες αποκλειστικά υψηλού κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου. Στο δείγμα αντιπροσωπεύονταν και τα δύο φύλα, 220 κορίτσια και 170 αγόρια. Η ακριβής σύνθεση του δείγματος δίνεται στον Πίνακα 1.

Πίνακας 1

Η σύνθεση του δείγματος της έρευνας

Κ.ΟΙ.Ε.	Υψηλό		Μέσο		
ΦΥΛΟ	Κορίτσια	Αγόρια	Κορίτσια	Αγόρια	Σύνολο
ΗΛΙΚΙΑ					
11 ετών	26	22	19	12	79
13 ετών	24	25	14	14	77
15 ετών	29	27	23	14	93
17 ετών	18	24	25	18	85
22 ετών	42	14	—	—	56
Σύνολο	139	112	81	58	390

Ερωτηματολόγιο

Για τη μέτρηση των μεταβλητών της βούλησης χρησιμοποιήθηκε η Κλίμακα Ελέγχου της Δράσης έκδοσης του 1990 του Kuhl (1994b). Πρόκειται για μια ψυχομετρική κλίμακα αυτο-αναφορών, η οποία αναπτύχθηκε για τη μέτρηση ατομικών διαφορών ως προς τον προσανατολισμό προς τη δράση. Η Κλίμακα Ελέγχου της Δράσης αποτελείται από 36 προτάσεις, οι οποίες είναι οργανωμένες σε τρεις υποκλίμακες: μία για καθένα από τα συστατικά του προσανατολισμού προς τη δράση. Η πρώτη υποκλίμακα μετρά τον προσανατολισμό προς τη δράση έπειτα από αποτυχία (δηλαδή την *απεμπλοκή* ή την ετοιμότητα μετακίνησης προς μία νέα δράση). Η δεύτερη υποκλίμακα μετρά τον προσανατολισμό προς τη δράση κατά τη λήψη αποφάσεων (δηλαδή την *πρωτοβουλία* για μετάφραση της πρόθεσης σε δράση). Τέλος, η τρίτη υποκλίμακα μετρά τον προσανατολισμό προς τη δράση κατά την εκτέλεση δραστηριοτήτων (δηλαδή την *επιμονή*).

Η καθεμία από τις τρεις αυτές υποκλίμακες περιλαμβάνει 12 προτάσεις. Κάθε πρόταση περιγράφει μία συγκεκριμένη συνθήκη (περίσταση) και συνοδεύεται από δύο εναλλακτικές επιλογές: μία που υποδηλώνει προσανατολισμό προς τη δράση και μία που υποδηλώνει προσανατολισμό προς την κατάσταση. Έργο των συμμετεχόντων είναι να επιλέξουν την πλέον αντιπροσωπευτική, για αυτούς τους ίδιους, από τις δύο προτεινόμενες εναλλακτικές επιλογές. Η βαθμολογία είναι 0, 1 και αντανακλά τον προσανατολισμό προς τη δράση.

Παραδείγματα της Κλίμακας Ελέγχου της Δράσης:

Υποκλίμακα του Προσανατολισμού προς τη δράση έπειτα από αποτυχία (Απεμπλοκής)

Όταν χάσω κάτι που έχει μεγάλη αξία για μένα και δεν μπορώ να το βρω πουθενά:
i) Δυσκολεύομαι πολύ να συγκεντρωθώ σε κάτι άλλο.
ii) Παύω να το σκέφτομαι μετά από λίγο.

Υποκλίμακα του Προσανατολισμού προς τη δράση κατά τη λήψη αποφάσεων (Πρωτοβουλίας)

Όταν έχω πολλά σημαντικά πράγματα να κάνω και πρέπει να γίνουν όλα σύντομα:
i) Συχνά δεν ξέρω από πού να αρχίσω.
ii) Το βρίσκω εύκολο να κάνω ένα σχέδιο και να το ακολουθήσω με συνέπεια.

Υποκλίμακα του Προσανατολισμού προς τη δράση κατά την εκτέλεση δραστηριοτήτων (Επιμονής)

Όταν διαβάζω κάτι που βρίσκω ενδιαφέρον:
i) Μερικές φορές εξακολουθώ να θέλω να αφήσω κάτω το άρθρο και να κάνω κάτι άλλο.
ii) Θα καθήσω και θα διαβάσω το άρθρο για πολλή ώρα.

Η ύπαρξη των τριών διαστάσεων του ελέγχου της δράσης ως παραγόντων πρώτης τάξεως ελέγχθηκε μέσω της επιβεβαιωτικής ανάλυσης παραγόντων (Bentler, 1993). Επιπλέον, βρέθηκε ότι οι τρεις παράγοντες συσχετίζονταν μεταξύ τους ως ακολούθως: απεμπλοκή-πρωτοβουλία $r =$ .700, απεμπλοκή-επιμονή $r =$ -.229, και πρωτοβουλία-επιμονή $r =$ .335. Οι

δείκτες του μοντέλου ήταν $x^2(556) = 567.510$, $p = .358$, NFI = .691, NNFI = .989, και CFI = .990. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι το μοντέλο, που επιβεβαιώθηκε, περιλαμβάνει πολλές συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών, πράγμα που μειώνει την αξιοπιστία του. Η αρνητική συσχέτιση μεταξύ της επιμονής και της απεμπλοκής είναι εύρημα συνεπές με παρεμφερή ευρήματα του Kuhl (1994a. Kuhl & Fuhrmann, 1998). Επίσης, οι χαμηλές συσχετίσεις ανάμεσα στην επιμονή και τις άλλες δύο διαστάσεις του ελέγχου της δράσης υποδηλώνουν ότι αυτή αναπτύσσεται, τελικά, σχετικώς ανεξάρτητα από αυτές (Kuhl, 1994a, b). Οι δείκτες αξιοπιστίας Cronbach's alpha για το δείγμα μας ήταν οι εξής: για την απεμπλοκή ήταν $a = .669$, για την πρωτοβουλία $a = .659$, και τέλος, για την επιμονή $a = .588$.

Διαδικασία

Η εξέταση των συμμετεχόντων ήταν ομαδική και έγινε στα πλαίσια του σχολείου και του πανεπιστημίου. Αυτό σημαίνει ότι το ερωτηματολόγιο χορηγήθηκε, τόσο στους μαθητές όσο και στους φοιτητές, κατά τη διάρκεια κανονικών διδακτικών ωρών.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Οι επιδράσεις των παραγόντων ατομικών διαφορών στις αναφορές του προσανατολισμού προς τη δράση ελέγχθηκαν μέσα από μία σειρά αναλύσεων διακύμανσης. Στις αναλύσεις αυτές οι εξαρτημένες μεταβλητές ήταν οι αναφορές στα τρία συστατικά του προσανατολισμού προς τη δράση —δηλαδή την απεμπλοκή, την πρωτοβουλία και την επιμονή—, έτσι όπως αυτές προέκυπταν από τα αθροίσματα των απαντήσεων στις ερωτήσεις των αντίστοιχων υποκλιμάκων. Ανεξάρτητες μεταβλητές ήταν η ηλικία, το φύλο και το Κ.ΟΙ.Ε. και οι αναλύσεις διακύμανσης που εφαρμόστηκαν είχαν τη μορφή: 5 (ηλικίες) x 2 (φύλα), όταν συμπεριλαμβανόταν σε αυτές το σύνολο του δείγματος, και τη μορφή: 4 (ηλικίες) x 2 (φύλα) x 2 (Κ.ΟΙ.Ε.), όταν δε συμπεριλαμβάνονταν οι μετρήσεις του ελέγχου της δράσης στους συμμετέχοντες ηλικίας 22 ετών, δηλαδή στους φοιτητές. Η εξαίρεση των φοιτητών από τις αναλύσεις διακύμανσης στις οποίες εξεταζόταν και η επίδραση του Κ.ΟΙ.Ε. οφείλεται στο ότι, όσον αφορά το συγκεκριμένο ηλικιακό δείγμα, το Κ.ΟΙ.Ε. θεωρήθηκε κοινό, και για την ακρίβεια υψηλό, για όλους τους συμμετέχοντες, λόγω της αντίστοιχης υψηλής τους μόρφωσης. Οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των αναφορών στα τρία συστατικά του προσανατολισμού

προς τη δράση, αναλόγως με τις επιδράσεις των παραπάνω ανεξάρτητων μεταβλητών, παρουσιάζονται στον Πίνακα 2.

Η διαφοροποίηση του ελέγχου της δράσης σε σχέση με την ηλικία

Η κύρια επίδραση της ηλικίας ήταν σημαντική στην πρωτοβουλία, $F(4, 380) = 3.341$, $p = .010$ και στην επιμονή, $F(4, 380) = 3.074$, $p = .016$. Τα ευρήματα αυτά επιβεβαιώνουν την Υπόθεση (1) στο βαθμό που προέβλεπε μεταβολές με την πάροδο της ηλικίας στα δύο παραπάνω συστατικά του ελέγχου της δράσης.

Ωστόσο, οι μεταβολές, οι οποίες παρατηρήθηκαν, ήταν αντίθετες εντός των δύο διαφορετικών συστατικών. Οι αναφορές της πρωτοβουλίας βρέθηκαν να μειώνονται μετά τα πρώτα χρόνια της εφηβείας και, επομένως, περισσότερος δισταγμός άρχιζε να χαρακτηρίζει την έναρξη προτιθέμενων δραστηριοτήτων. Για την ακρίβεια, ο έλεγχος πολλαπλών συγκρίσεων, που ακολούθησε με την εφαρμογή του Tukey test, έδειξε ότι οι συμμετέχοντες ηλικίας 11 και 13 ετών ανέφεραν σημαντικά υψηλότερου βαθμού πρωτοβουλία (*M.O.* = 7.342 και *M.O.* = 7.481, αντιστοίχως) από ό,τι οι συμμετέχοντες ηλικίας 17 ετών (*M.O.* = 6.235).

Αντιθέτως, οι αναφορές της επιμονής —εκείνου δηλαδή από τα τρία συστατικά του ελέγχου της δράσης για το οποίο ο Kuhl (1994a. Kuhl & Fuhrmann, 1998) επισημαίνει ότι αναπτύσσεται ανεξάρτητα από τα υπόλοιπα δύο— φάνηκαν να αυξάνονται προς το τέλος της εφηβείας. Πιο συγκεκριμένα, ο έλεγχος πολλαπλών συγκρίσεων (Tukey test) έδειξε ότι οι συμμετέχοντες ηλικίας 17 ετών (*M.O.* = 9.329) ήταν εκείνοι που, σε σύγκριση με τους συμμετέχοντες ηλικίας 11 ετών (*M.O.* = 8.291), ανέφεραν σημαντικά υψηλότερου βαθμού επιμονή, δηλαδή υψηλότερου βαθμού προσανατολισμό προς τη δράση κατά την εκτέλεση επιτυχημένων και ευχάριστων δραστηριοτήτων, όπως ήταν αυτές που συμπεριλαμβάνονται στην υποκλίμακα της Κλίμακας Ελέγχου της Δράσης (ACS-90) η οποία χρησιμοποιήθηκε για την εκτίμησή του.

Τα δύο παραπάνω ευρήματα, παρόλο που είναι αντίθετης φοράς, επιβεβαιώνουν την Υπόθεση (1) στο βαθμό που αυτή προέβλεπε ότι οι τυχόν μεταβολές στις αναφορές της πρωτοβουλίας και της επιμονής θα έχουν συντελεστεί έως και την ηλικία των 17 ετών.

Η κύρια επίδραση της ηλικίας στην απεμπλοκή δεν ήταν σημαντική, $F(4, 380) = 1.010$, $p > .050$. Το εύρημα αυτό είναι σύμφωνο με το αντίστοιχο τμήμα της Υπόθεσης (1) και ενισχύει την άποψη ότι ο προσανατολισμός προς την κατάσταση έπειτα από αποτυχία (δηλαδή η νοητική απορρόφηση από παρεισφρητικές σκέψεις σχετικές με την αποτυχία που προη-

Πίνακας 2

Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των συστατικών του ελέγχου της δράσης ανά ηλικία και φύλο για το σύνολο του δείγματος (N=390) και ανά Κ.ΟΙ.Ε. για τους συμμετέχοντες ηλικίας 11 έως και 17 ετών (N=334)

ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΔΡΑΣΗΣ	ΗΛΙΚΙΑ					ΦΥΛΟ		ΣΥΝΟΛΟ	Κ.ΟΙ.Ε.		ΣΥΝΟΛΟ
	11	13	15	17	22	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ		Υ	Μ	
Απεμπλοκή	6.013	6.545	6.204	5.741	5.661	6.353	5.823	6.054	5.949	6.360	6.120
	(2.504)	(2.452)	(2.685)	(2.687)	(3.226)	(2.628)	(2.730)	(2.695)	(2.622)	(2.548)	(2.595)
Πρωτοβουλία	7.342	7.481	6.548	6.235	6.500	6.900	6.755	(6.818)	6.985	6.712	6.871
	(2.698)	(2.246)	(2.483)	(2.438)	(3.045)	(2.501)	(2.673)	(2.597)	(2.554)	(2.462)	(2.516)
Επιμονή	8.291	8.701	8.731	9.329	9.107	8.335	9.195	8.821	8.928	8.554	8.772
	(2.471)	(2.090)	(2.468)	(1.714)	(2.095)	(2.371)	(2.012)	(2.214)	(2.157)	(2.326)	(2.233)

Σημείωση : Το σύμβολο Κ.ΟΙ.Ε. σημαίνει κοινωνικοοικονομικό επίπεδο. Τα σύμβολα Υ και Μ αντιστοιχούν στα δύο Κ.ΟΙ.Ε. και σημαίνουν Υψηλό και Μέσο, αντιστοίχως.

γήθηκε) αναπτύσσεται νωρίς κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας και δεν αφήνει, επομένως, σημαντικά περιθώρια διαφοροποίησής του κατά τη διάρκεια της εφηβείας.

Η διαφοροποίηση του ελέγχου της δράσης σε σχέση με το φύλο

Τα δύο φύλα βρέθηκαν να διαφέρουν μεταξύ τους σημαντικά ως προς το βαθμό της επιμονής που ανέφεραν, $F(1, 380) = 14.308$, $p = .000$. Για την ακρίβεια, τα κορίτσια ήταν εκείνα που βρέθηκαν να αναφέρουν την υψηλότερου βαθμού επιμονή κατά την εκτέλεση επιτυχημένων και ευχάριστων δραστηριοτήτων. Για τη χωρίς αστάθεια εκτέλεση πολλών από τις δραστηριότητες αυτές (όπως, για παράδειγμα, για την ανάγνωση ενός άρθρου ή ενός βιβλίου) ήταν απαραίτητη —όπως φάνηκε από την ανάλυση διαδρομών, η οποία εφαρμόστηκε στα δεδομένα της ευρύτερης έρευνας από την οποία προέρχεται η εργασία αυτή (βλ. και Παπαντωνίου, 2002)— η λεκτική ικανότητα. Καθώς είναι γνωστό ότι το φύλο διαφοροποιεί τις επιδόσεις στην ικανότητα αυτή υπέρ των κοριτσιών (βλ. Neisser, Boodoo, Bouchard, Boykin, Brody, Ceci, Halpern, Loehlin, Perloff, Sternberg, & Urbina, 1997), αλλά επειδή και στη συγκεκριμένη έρευνα (Παπαντωνίου, 2002) η κύρια επίδραση του φύλου στη λεκτική ικανότητα ήταν επίσης σημαντική, στους συμμετέχοντες ηλικίας 11 έως και 17 ετών, υπέρ των κοριτσιών ($M.O. = 2.048$ σε σύγκριση με τον αντίστοιχο $M.O. = 1.942$ των αγοριών), $F(1, 318) = 8.950$, $p = .003$, είναι πιθανό οι υψηλότερου βαθμού αναφορές της επιμονής που παρατηρήθηκαν στα κορίτσια να αντανακλούν και την αντίστοιχη διαφορά φύλου που παρατηρείται στη λεκτική ικανότητα.

Τα δύο φύλα βρέθηκαν, επίσης, να διαφέρουν μεταξύ τους οριακά ως προς το βαθμό της απεμπλοκής που ανέφεραν, $F(1, 380) = 3.864$, $p = .050$. Συγκεκριμένα, τα κορίτσια ήταν εκείνα που βρέθηκαν να αναφέρουν τη χαμηλότερου βαθμού απεμπλοκή. Το εύρημα αυτό είναι συμπληρωματικό προς το προηγούμενο που αφορούσε την επιμονή και ερμηνεύεται από το εύρημα της αρνητικής συσχέτισης, η οποία έχει παρατηρηθεί και αναφέρεται στο κεφάλαιο της Μεθόδου, μεταξύ της επιμονής και της απεμπλοκής. Η υψηλότερη, δηλαδή, ικανότητα των κοριτσιών, σε σύγκριση με την αντίστοιχη των αγοριών, του να μη μεταπηδούν σε μια εναλλακτική δραστηριότητα προτού ολοκληρώσουν μια προηγούμενη δραστηριότητα, την οποία έχουν αρχίσει με δική τους πρωτοβουλία (δηλαδή η υψηλότερη επιμονή), είναι πιθανόν ότι συσχετίζεται με περισσότερη αδυναμία από μέρους τους, σε σύγκριση με την αντίστοιχη των αγοριών, να σταματήσουν να σκέφτονται δυσάρεστες εμπειρίες αποτυχίας που έχουν προηγηθεί (δηλαδή με χαμηλότερη απεμπλοκή).

Τα παραπάνω ευρήματα διαψεύδουν την Υπόθεση (2) η οποία δεν προέβλεπε διαφορές φύλου στα συστατικά του ελέγχου της δράσης.

Το μόνο εύρημα που είναι σύμφωνο προς το αντίστοιχο τμήμα τηςΥπόθεσης (2) είναι το ότι στις αναφορές της πρωτοβουλίας ο παράγοντας του φύλου δε βρέθηκε να προκαλεί διαφοροποιήσεις $F(1, 380) = .239$, $p > .050$.

Η διαφοροποίηση του ελέγχου της δράσης σε σχέση με το Κ.ΟΙ.Ε

Το Κ.ΟΙ.Ε. βρέθηκε να διαφοροποιεί μόνο τις αναφορές της επιμονής, $F(1, 318) = 5.359$, $p = .021$. Για την ακρίβεια, ήταν οι συμμετέχοντες υψηλού Κ.ΟΙ.Ε. που βρέθηκαν να αναφέρουν υψηλότερου βαθμού επιμονή, σε σύγκριση με εκείνους του μέσου Κ.ΟΙ.Ε.

Στις αναφορές της απεμπλοκής, $F(1, 318) = 3.228$, $p > .050$ και της πρωτοβουλίας, $F(1, 318) = .108$, $p > .050$ ο παράγοντας του Κ.ΟΙ.Ε. δε βρέθηκε να προκαλεί διαφοροποιήσεις.

Από το σύνολο των παραπάνω ευρημάτων επιβεβαιώνεται σε ορισμένο μόνο βαθμό το τμήμα της Υπόθεσης (3) το οποίο δεν προέβλεπε διαφορές Κ.ΟΙ.Ε. στον έλεγχο της δράσης.

Η διαφοροποίηση του ελέγχου της δράσης σε σχέση με τις αλληλεπιδράσεις ηλικίας και Κ.ΟΙ.Ε.

Η μοναδική αλληλεπίδραση ηλικίας και Κ.ΟΙ.Ε. παρατηρήθηκε στις αναφορές της επιμονής και ήταν οριακή ως προς τη σημαντικότητά της, $F(3, 318) = 2.728$, $p = .044$. Όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς από το Σχήμα 1, η διαφορά στις αναφορές της επιμονής μεταξύ των τεσσάρων ηλικιακών ομάδων των συμμετεχόντων του υψηλού Κ.ΟΙ.Ε., δεν ήταν ιδιαιτέρως μεγάλη. Παρατηρήθηκε, ωστόσο, από τον έλεγχο πολλαπλών συγκρίσεων, που ακολούθησε με την εφαρμογή του Tukey test, ότι ήταν ειδικά οι συμμετέχοντες ηλικίας 17 ετών του μέσου Κ.ΟΙ.Ε. ($M.O. = 9.535$) εκείνοι που, σε σύγκριση με τους συμμετέχοντες του ίδιου Κ.ΟΙ.Ε., ηλικίας 11 ετών ($M.O. = 7.548$), ανέφεραν σημαντικά υψηλότερου βαθμού επιμονή.

Σχήμα 1

Οι αναφορές της επιμονής ως συνάρτηση της ηλικίας και του Κ.ΟΙ.Ε.

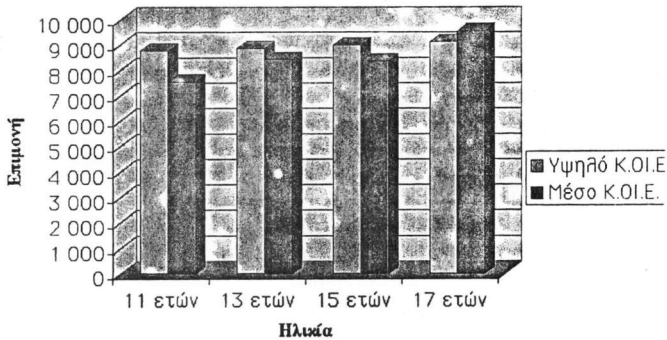

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Καθώς ο κύριος στόχος της έρευνας αυτής ήταν η διερεύνηση της κατεύθυνσης προς την οποία μεταβάλλονται, από την έναρξη περίπου της εφηβείας έως και την έναρξη της ενήλικης ζωής, τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας που συνιστούν τον προσανατολισμό προς τη δράση (δηλαδή η απεμπλοκή, η πρωτοβουλία και η επιμονή), το γενικό εύρημα που προέκυψε από την εφαρμογή των αναλύσεων διακύμανσης είναι ότι το εξελικτικό πρότυπο των τριών συστατικών του ελέγχου της δράσης δεν είναι κοινό.

Συγκεκριμένα, η απεμπλοκή ήταν το μόνο συστατικό του ελέγχου της δράσης στο οποίο δεν παρατηρήθηκαν αλλαγές κατά τη διάρκεια της εφηβείας, επειδή αναπτύσσεται νωρίς κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας. Αλλά και το εξελικτικό πρότυπο μεταξύ των υπόλοιπων δύο συστατικών του ελέγχου της δράσης δεν ήταν κοινό καθώς η πρωτοβουλία βρέθηκε να μειώνεται από την ηλίκια των 13 έως και την ηλικία των 17 ετών, ενώ η επιμονή βρέθηκε να αυξάνεται στο ίδιο περίπου χρονικό διάστημα. Τα ευρήματα αυτά υποδηλώνουν ότι, ενώ ο προσανατολισμός προς τη δράση έπειτα από αποτυχία αντικαθίσταται, σε ορισμένο βαθμό, στη διάρκεια της παιδικής

ηλικίας, από τον αντίστοιχο προσανατολισμό προς την κατάσταση και το ίδιο συμβαίνει και στον προσανατολισμό προς τη δράση κατά τη λήψη αποφάσεων στη διάρκεια της εφηβικής ηλικίας, στο πλαίσιο, ωστόσο, των ηλικιών αυτών δεν παρατηρείται σταδιακή αντικατάσταση του προσανατολισμού προς τη δράση κατά την εκτέλεση δραστηριοτήτων από τον αντίστοιχο προσανατολισμό προς την κατάσταση, ίσως επειδή το συγκεκριμένο συστατικό του ελέγχου της δράσης αναπτύσσεται ανεξάρτητα από τα υπόλοιπα δύο, όπως επισημαίνει ο Kuhl (1994a. Kuhl & Fuhrmann, 1998). Η άποψη της σχετικά ανεξάρτητης ανάπτυξης της επιμονής ενισχύεται και από το ότι αυτή αποτέλεσε το μόνο συστατικό στο οποίο παρατηρήθηκαν διαφορές φύλου και Κ.ΟΙ.Ε. Οι παραπάνω διαπιστώσεις του διαφορετικού εξελικτικού προτύπου των τριών συστατικών του ελέγχου της δράσης, κατά την εφηβεία, καθώς και των διαφορών φύλου και Κ.ΟΙ.Ε., που παρατηρήθηκαν στις αναφορές της επιμονής των εφήβων, εντείνουν την ανάγκη για την πληρέστερη κατανόηση των επιδράσεων που ασκούν οι συγκεκριμένοι παράγοντες ατομικών διαφορών και κατά την παιδική ηλικία στον έλεγχο της δράσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bentler, P. M. (1993). *EQS: Structural equations program-manual.* Los Angeles, CA: BMDP Statistical Software.

Kuhl, J. (1984). Volitional aspects of achievement motivation and learned helplessness: Towards a comprehensive theory of action control. In B. A. Maher (Ed.), *Progress in experimental personality research. (Vol. 13*, pp. 99-171). New York: Academic.

Kuhl, J. (1994a). A theory of action and state orientations. In J. Kuhl & J. Beckmann (Eds.), *Volition and personality: Action versus state orientation* (pp. 9-46). Seattle: Hogrefe & Huber.

Kuhl, J. (1994b). Action versus state orientation: Psychometric properties of the Action Control Scale (ACS-90). In J. Kuhl & J. Beckmann (Eds.), *Volition and personality: Action versus state orientation* (pp. 47-59). Seattle: Hogrefe & Huber.

Kuhl, J. (1998). Η εξέλιξη της προσωπικότητας: Ρύθμιση του θυμικού, ανάπτυξη του εαυτού και μορφές κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Στο Α. Κωσταρίδου - Ευκλείδη (Επιμ. έκδ. & Επιμ. μτφ.) & Π. Μεταλλίδου (μτφ.), *Τα κίνητρα στην εκπαίδευση* (σσ. 37-58). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Kuhl, J., & Fuhrmann, A. (1998). Decomposing self-regulation and self-control: The Volitional Components Inventory. In J. Heckhausen & C. S. Dweck (Eds.), *Motivation and self-regulation across the life span* (pp. 15-49). New York: Cambridge University Press.

Kuhl, J., & Kraska, K. (1989). Self-regulation and metamotivation: Computational mechanisms, development, and assessment. In R. Kanfer, P. L. Ackerman & R. Cudeck (Eds.), *Abilities, motivation and methodology: The Minnesota symposium on learning and individual differences* (pp. 343-374). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Leontjev, A. N. (1977). *Tatigkeit, Bewußtsein, Personlichkeit [Activity, consciusness, personality]*. Stuttgart: Klett.

Luria, A. R. (1973). *The working brain.* London: Penguin.

Mischel, H. N., & Mischel, W. (1983). The development of children's knowledge of self-control strategies. *Child Development*, *54*, 603-619.

Mischel, H. N., & Mischel, W. (1987). The development of children's knowledge of self-control strategies. In F. Halish & J. Kuhl (Eds.), *Motivation, intention and volition* (pp. 321-336). Berlin, Heidelberg: Springer Verlag.

Neisser, U., Boodoo, G., Bouchard, Th. J. Jr., Boykin, W. A., Brody, N., Ceci, S. J., Halpern, D. F., Loehlin, J. C., Perloff, R., Sternberg, R. J., & Urbina, S. (1997). Νοημοσύνη: Τι είναι γνωστό και τι δεν είναι. (Επιμ. μτφ. Ευκλείδη, Α. μτφ. Τσιώρα, Α.). *Ψυχολογία*, *4* (1), 48-93.

Παπαντωνίου, Γ. (2002). *Γνωστικό ύφος, άγχος και έλεγχος της δράσης.* Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Τμήμα Ψυχολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Volet, S. E. (1997). Cognitive and affective variables in academic learning: The significance of direction and effort in students' goals. *Learning and Instruction*, *7* (3), 235-254.

Vygotski, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

GEORGIA PAPANTONIOU

ADOLESCENTS' INDIVIDUAL DIFFERENCES IN RELATION TO THEIR REPORTED ACTION CONTROL

Abstract: This study aimed at delimiting the degree in which factors, such as age, gender and SES differentiate action control reports during adolescence. A total of 390 students of 11, 13, 15, 17 and 22 years of age participated in the study. The students were from high-class and middle-class population. The participants were asked to respond to the Action Control Scale, ACS-90 (Kuhl, 1994b) tapping the three constituents of action orientation: a) disengagement from failure, b) initiative in acting, and c) persistence during action. To find out if there are any differences in students' reports of the three aspects of action orientation as a function of their age, gender and SES, a series of MANOVA was performed on the data. The main effect of age was found to be significant on initiative in acting and persistence during action. Finally, gender and SES proved to be significant individual differences factors on persistence during action.

Key words: Action control, Adolescence, Individual differences.